

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Õuesõppe juhised ja soovitused alushariduseks

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Autorid: Rita Cordovil^{1,2}, Frederico Lopes²

Institutsionaalne kuuluvus:

¹ CIPER, Faculdade de Motricidade Humana, Lissaboni Ülikool, Portugal

² Laboratório de Comportamento Motor, Faculdade de Motricidade Humana, Lissaboni Ülikool, Portugal

Vastava autori kontaktandmed:

Rita Cordovil, Faculdade de Motricidade Humana, Lissaboni Ülikool. Estrada da Costa. 1495-688 Cruz Quebrada. Portugal. Telefon: (+351) 21 4149253. E-post: ritacordovil@fmh.ulisboa.pt

Projekti partnerid: Torres Vedras omavalitsus: Rodrigo Ramalho, Joana Monteiro, Rita Miranda, Paulo Serra; JI/EB Conquinha / Grupp koole Madeira Torres: Lurdes Morais, Rita Sammer ja Rosália Sanches; Faculdade de Motricidade Humana: Rita Cordovil, Frederico Lopes, Carlos Neto ja Ana Quitério; Lasteaed Matije Gupca: Lidija Vuković, Silvija Zlatar, Nina Novosel, Davor Šimek, Ivana Prpić, Sara Kotur, Ivana Starčević ja Vedrana Čabraja; Queen Maud University College of Early Childhood Education: Trond Løge Hagen ja Ellen Beate Hansen Sandseter; Eralasteaed Naba: Kristi Lüüde, Karina Tammeri ja Kerli Tiigimäe; Payzontas: Dimitra Kalpogianni ja Constantinos Fissas.

Tänuõnad: käesoleva raporti autorid soovivad tänada kõiki projekti partnereid, Torres Vedras omavalitsus, Torres Vedras, Portugal; Agrupamento de Escolas Madeira Torres, JI/EB Conquinha, Torres Vedras, Portugal; Dječji vrtić Matije Gupca, Zagreb, Horvaatia; Eralasteaed Naba, Tallinn, Eesti; Payzontas, Ateena, Kreeka; Ja Queen Maud University College of Early Childhood Education, Trondheim, Norra, nende toetuse eest, kes jagasid kasulikke teadmisi ja abi kogu projekti läbiviimise ajal. Eriline tänuavaldus Rodrigo Ramalho, Joana Monteiro ja Paulo Serra Torres Vedras omavalitsusest nende toetava, hoolitseva ja kompetentse juhtimise eest. Samuti soovime tänada 4th Preschool Day Care Centre (Lenorman) Ateenas, koolieelse astuse juhti Makri Panagiota ja kõiki lasteaiaõpetajaid (Stamelou Maria, Stamelou Ioanna, Mitri Valentina-Irene, Tsihlaki Maria, Daliani Vasiliki, Kanaki Alexandra), kes osalesid ERASMUS+ programmis "Moving and Learning Outside".

Sisukord

1. 3

Partnerite valik ja rollid	1
Projekti eesmärgid	2
Projekti kavandamine	2

2. 6

Projekti peamised järeldused	7
Soovitused ja juhised	8

4. 12

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

---

1. Kontekstuaalsus

“Moving and Learning Outside” (MLO) on rahvusvaheline tegevus-uurimisprojekt, mille eesmärk on propageerida õuesõppe haridust koolieelsetes lasteasutuste mängimisel põhineva ja kehalise aktiivsuse lähenemise kaudu. Seda projekti toetas Portugali omavalitsus Torres Vedras (<http://www.cm-tvedras.pt/>) ja selles osales seitse partnerit eri riikidest. Portugalist osalesid lisaks omavalitsusele koolieelne lasteasutus Torres Vedras, de Escolas Madeira Torres, JI/EB Conquinha (<http://moodle.madeiratorres.com/>), ja Lissaboni Ülokooli teaduskond, Faculdade de Motricidade Humana (<http://www.fmh.utl.pt/pt/>). Partneriteks Horvaatiast ja Eestist olid kaks koolieelset lasteasutust; Lasteaed Matije Gupca (<http://www.vrtic-matijegupca.zagreb.hr>) ja Eralasteaed Naba (<http://www.naba.ee/en/private-kindergarten-naba>), vastav Kreeka partner oli NGO Payzontas (http://paizontas.gr/index_en.asp), ja Norra partner oli Queen Maud University College of Early Childhood Education (<https://dmmh.no/en>). Nimetatud MLO projekt toimus 30 kuu jooksul ajavahemikus 15.oktoober 2017 kuni 14.aprill 2020.

Projekti kavandamisel lähtuti teadmistest ja teaduslikust taustast koolieelsetele õppeprotsessidele lähenemise kultuurilistest erinevustest Põhja- ja Lõuna-Euroopa riikide osas. Põhjamaades, eriti Skandinaavias, põhineb koolieelne õppekava ja praktika valdavalt mängul ja laste juhitud strateegiatel, kus eelistatud on iseseisvus ja kontakt looduskeskkonnaga. Lõunapool on pedagoogilised tavad tugevalt määratletud akadeemilise edu saavutamise ja täiskasvanute juhitud standardiseeritud protsesside abil, mis soodustavad siseruumides istumist, et edendada kirjutamis-, lugemis- ja arvutamisoskuse õppimist. Seetõttu oli MLO projekti põhiliseks motivatsiooniks töötada välja praktiliste töövahendite kogum, millest võiks olla kasu kujunenud paradigma muutmiseks, et koolieelsete lasteasutuste lapsed saaksid kasutada õue kohana, kus nad saavad õppida ja areneda läbi õues mängimise, iseseisvuse, iseseiseva liikumise ning läbi kontaktide looduse ja oma kogukondadega.

Partnerite valik ja rollid

MLO projekti algatamiseks tehti mitmeid samme.

Esiteks osalesid Torres Vedrase omavalitsus ning lasteaiad Naba (EE) ja Matije Gupca (HR) 2016. aasta oktoobris Erasmus + kontaktiseminaril Turus (FI) koolihariduse, täpsemalt alushariduse ja -hoolduse valdkonnas. Sellelt seminarilt saadi idee kavandada projekt, mis võiks käsitleda ühiseid huve: koolieelikutele õuesõppe pakkumine ja arendamine kolmes riigis.

Teiseks kutsus Torres Vedrase omavalitsus Lissaboni ülikooli Faculdade de Motricidade Humana liikumisharjumuste laboratooriumi kavandama rahvusvahelist tegevus-uurimisprojekti, mis annaks eelise väikelaste hariduses mängupõhiste ja välitingimustes toimuvatele pedagoogilistele tavadele kui laste tervise ja heaolu edendajatele. See projekt pidi sisaldama arvamusi õue ala kasutamise kohta pedagoogiliseks tegevuseks ja tasuta mängimiseks, samuti õpetajate, lasteaija personali, töötajate ja lapsevanemate arusaamade muutmist õue ala kasutamise kohta; koolitusmaterjalide paketti ja suhtlusmaterjalide kogumit; ja juhiste kogumit kui parimat praktika indikaatorit. Faculdade de Motricidade Humana vastutas projekti väljatöötamise meetoodika, teaduslike ja sekkumisviiside osa eest ning uurimistulemuste levitamise eest rahvusvahelistes eelretsenseeritavates ajakirjades ja akadeemilistel konverentsidel.

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Kolmandaks, ehkki Portugali omavalitsustel on suurenenud vastutus ja tugevdatud roll kohaliku hariduspoliitika ja -strateegiatega määratlemisel, oli vaja partnerina kaasata Agrupamento de Escolas Madeira Torres, et uurimistöö saaks toimuda ka Portugali lasteaias.

Neljandaks soovitas Faculdade de Motricidade Humana teadlaste rühm kaasata olulise partnerina Norras asuva Queen Maud University College of Early Childhood Education. Norra eelkooliealised lapsed mängivad suurema osa ajast hoolimata ilmast, mõnikord väga rasketes ilmastikuoludes, õues ning nende õpetajad ja nende eest hoolitsejad hindavad õues õppimise kogemust õppimise ja arengu alustalana. Lisaks sellele tunnustatakse selle asutuse spetsialiste kogu maailmas välitingimustes mängimise ja alushariduse keskuses õppimise ekspertidena ning selle valdkonna teadusuuringute läbiviijana. Sellel põhjusel oli oluline kaasata nad projekti partnerina, et nende häid kogemusi oleks võimalik jagada teistele projektis osalejatele.

Viimasena loodi kontakt Kreekas tegutseva valitsusvälise organisatsiooniga Payzontas, tänu nende osalemisele Kreekas mängude pakkumise ja propageerimise projektides. Payzontaselt saadud teadmised kohalike eelkoolide ja munitsipaallasteasutuste kohta olid väärtuslikud, et saavutada Ateena koolieelsete lasteasutuste huvi MLO projektis osalemise vastu.

Käesolev projekt hõlmas kõiki partnereid nende erinevates rollides, töötades samas ühtse organismina, kus iga osa annab oma panuse tervikusse, omades just talle omast spetsiifilist rolli: hariduskogukonnad (lapsed peamiste osatäitjatena, lapsevanemad informaatoritena, haridustöötajad ja hooldajad osalevate vaatlejatena); teadustöötajad, kes analüüsisid kõiki tulemusi ja muutsid need uuteks praktikateks ja juhisteks; omavalitsus kui kohaliku poliitika kujundaja ja levitaja, võimaldades tulemuste tagasipeegeldamist koolidele ja lastele.

Projekti eesmärgid

Projekti „Moving and learning outside” eesmärk on edendada õuesõppe praktiseerimist koolieelikute hulgas mängupõhise lähenemise ja kehalise aktiivsuse suurendamise kaudu. Inspireerituna ja lähtuvalt Norras laialt levinud pedagoogilisest lähenemisviisist, on meie projekt konkreetselt suunatud järgnevalt:

- Muuta poliitika kujundajate, õpetajate, laste eest hoolitsejate ja lapsevanemate arusaamu õue ala kui rikkaliku ja väärtusliku keskkonna võimalustest koolieelsete laste õppimiseks, arenguks ja heaoluks.

- Parandada väliskeskkonnas lastega töötavate koolieelsete lasteasutuste õpetajate ja laste eest hoolitsejate pedagoogilist pädevust, võttes kasutusele füüsilised tegevused ja mängupõhised strateegiad.

Need eesmärgid saavutati erinevate tegevuste ja ülesannete juurutamisega ning laste, koolieelsete lasteasutuste töötajate, lapsevanemate ja omavalitsuse töötajate kaasamisega, mille eesmärgiks oli muuta täiskasvanute ettekujutust õues mängimise eelistest ja õues kasutatavate pedagoogiliste ressursside kasutamisest kui töötatakse eelkooliealiste lastega. MLO kavandamise, kontseptsiooni väljatöötamise ja meetoodilise lähenemisega töötasid Faculdade de Motricidade Humana meeskonnaliikmed. Tegevusuurimistöö, millele projekt rajati, võimaldas projekti iga etapi kavandamisel tugineda

---

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

eelmistele etappidele, sealhulgas teiste partnerite tagasisidele rakendatavate protsesside kohta.

Projekti kavandamine

Käesoleva projekti kavandamisel lähtuti metoodilisest raamistikust, mis koosneb neljast lähenemisviisist:

- Kontseptuaalne – metoodiline lähenemisviis, mis on seotud andmekogumise materjalide ja sellele järgnenud koolituste kavandamisega.
- Kirjeldav – metoodiline lähenemisviis, mis on seotud laste ettekujutuste ja käitumise kujutamisega sotsiaal-füüsilises keskkonnas.
- Osalev – metoodiline lähenemisviis, mis on seotud õpetajate ja laste aktiivse kaasamisega projekti aktiivsete kaasuuriatena.
- Kõikehõlmav – metoodiline lähenemisviis, mis on seotud teaduslike teadmiste (raportid, aruanded ja muud väljundid) tootmisega, tuginedes kolme varasema metoodilise lähenemisviisi kõrvutamisele.

Selles mõttes oli pärast esialgset analüüsimist selle projekti jaoks kavandatud tegevuste eesmärk aidata kaasa kolmele peamisele väljundile: õpetajate koolituspakett; didaktiliste-pedagoogiliste ressursside pakett; õuesõppe juhised alushariduse spetsialistidele.

Esialgne hindamine

- Veebiküsitlused lapsevanematele ja haridustöötajatele
- Fotod ja mänguväljaku alade kaardistamine ning laste mängukäitumise vaatlusvõrgud
- Laste joonistused ja intervjuud

Väljund 1 Õpetajate koolituspakett

40-tunnine koolituskursuste kava õpetajatele ja laste eest hoolitsejatele, et pakkuda neile teadmisi ja oskusi didaktiliste-pedagoogiliste ressursside paketi rakendamiseks

Väljund 2

Didaktiliste-
pedagoogiliste
ressursside pakett

12 tegevuse komplekt laste arengu ja heaolu edendamiseks:
Teadmiste täiendamine ja hoiakute muutmine
Praktilised soovituselised õues mängimise lihtsustamiseks
Mängukeskkonna kujundamine ja võimalused
Praktilised tegevused

Väljund 3 Õuesõppe tegevuse juhised

Rahvusvahelised suunised õues mängimise ja õppimise edendamiseks
alushariduskeskuses
Teaduslik levitamine

Joonis 1. Väljundid ja tegevused.

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

2. Hetkeolukord

Tänapäeval kasvab mure väikeste laste vähese füüsilise aktiivsuse ja sellega seotud terviseprobleemide pärast. Kaasaegsete ühiskondade istuv eluviis on globaalne probleem (WHO 2010) ja kõik saab alguse juba varases lapsepõlves. Veelgi enam, vaieldamatult on drastiliselt vähenenud laste vaba mängu võimalused, eriti puudub see õues mängimist ja looduses viibimist või looduslike elementidega kokkupuutumist (vaata nt. Brussoni, Olsen, Pike, & Sleet, 2012; Freeman, 1995; Gray, 2011; Lester & Maudsley, 2006; Moss, 2012)

Mäng on lastele juhtiv arengu- ja õppimisallikas. Mäng on universaalne kultuurikeel, mille abil saavad lapsed suhelda enda sisemise maailma ja välismaailmaga ning privilegeeritud viis oma kogukonnas osalemiseks (Lopes & Neto, 2014).

On palju uuringuid, mis toetavad ja tõendavad mängu tähtsust laste arengule, õppimisele, tervisele (nii füüsilisele kui ka vaimsele) ja elukvaliteedile (Cheng & Johnson, 2010; Gleave & Cole-Hamilton, 2012). Mäng on Vygotsky sõnul juhtiv arenguallikas vanuses kaks kuni kuus eluaastat. Need on ka aastad, millal lapsed mängivad kõige rohkem. Võimaluse korral veedavad lapsed oma päevad mängides. Mängides ning mängude väljamõtlemise ja fantaasiate lavastamise kaudu arendavad lapsed oma keha ja vaimu (Frost, 2012). Mängimise kaudu tekivad lastel tõelised huvid ja oskused; nad õpivad otsuste vastuvõtmist, probleemide lahendamist, enesekontrolli saavutamist ja reeglite järgimist; samuti õpivad lapsed oma emotsioone reguleerima; sõprusuhteid sõlmima ja teistega võrdsetena hakkama saama; ning rõõmu kogema (Gray, 2011). Eelkooliealiste laste vaba mängimise ning sotsiaalse ja emotsionaalse toimimise seoseid uurides leidsid Veiga, Neto ja Rieffe (2016), et lühem aega vabaks mänguks on seotud eelkooliealiste laste agressiivse käitumisega, viidates asjaolule, et vaba mäng võib aidata ennetada agressiivse käitumise kujunemist.

Õues mängimine on laste tervise ja arengu edendamiseks ülioluline ning keerulisi ja mitmekesiseid võimalusi, mida pakub looduslik maastik, seostatakse mängimist soodustava tegurina (Fjørtoft, 2004). Laste õues mängimisel on üleüldse suur mõju füüsilise aktiivsuse paranemisele, millega kaasneb omakorda mitmeid positiivseid tervislikke mõjusid (väiksem ülekaal, parem füüsiline vorm, vähem südame-veresoonkonna haigusi jne), parem vaimne tervis ja elukvaliteet (mõlemale, nii lapsele kui ka perekonnale), parem kognitiivne (õpitulemused ja akadeemilised oskused) ja sotsiaalne kompetentsus (paremad sotsiaalsed suhted – ka erinevate etniliste rühmade vahel), parem kohanemine koolieluga ning antisotsiaalse käitumise ja vandalismi vähenemine (Brussoni jt, 2012; Burriss & Burriss, 2011; Cheng & Johnson, 2010; Gill, 2014; Gleave & Cole-Hamilton, 2012; Moss, 2012).

Sarnane positiivne mõju on leitud ka uuringutes, milles käsitletakse laste mängimist looduses (vt nt Moss, 2012). Fjørtoft (2004) leidis, et looduskeskkonnas mängivate lastel olid võrreldes tavaliste koolieelsete tegevustega tegelevate lastega paremad koordinatsioonioskused. Mängu üks peamisi tunnusjooni on ettearvamatus (Lester & Russell, 2014) ning seetõttu otsivad lapsed riskantseid mänguvorme ükskõik millises mängukeskkonnas, eriti looduslike ja liikuvate vahenditega mängualadel (Sandseter, 2009). Uuringud on samuti näidanud, et looduses mängimisel on oluline mõju laste suhetele loodusega ja looduse/ keskkonnateadvuse, iseseisvuse, ruumis orienteerumise võime ja kuhugi kuulumise kujunemisega (vaata olemasolevate uurimistööde ülevaadet Lester & Maudsley, 2006).

Õues mängimine võimaldab lastel kokku puutuda riskantsemate mänguvahenditega. Eelkooliealiste lastega läbi viidud uuringus määratleb Sandseter (2007) riskantset mängu kui haaravat ja põnevat mänguvormi, mis toimub füüsiliselt ja emotsionaalselt stimuleerivas ja väljakutseid pakkavas keskkonnas ning millega võib kaasneda kehaliste vigastuste oht. Samas uuringus liigitab Sandseter

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

riskantsed mängud kuude kategooriasse: mäng suurtel kõrgustel; mäng suurtel kiirustel; mäng ohtlike tööriistadega; mäng ohtlike objektide läheduses; karmid müramismängud; ja mängud, kus lapsed võivad end peita, põgeneses täiskasvanute järelevalve eest.

Riskantsete mängude kaudu tegelevad lapsed väljakutseid pakkuvate, põnevate ja hirmutavate füüsiliste tegevustega, uurides oma kehalisi piire, mis jäävad kontrolli säilitamise ja kontrolli alt väljas olemise vahele, et saada üle oma hirmudest, tundmatusest ja ebakindlusest, mis neid ennekõike selle tegevuse juurde juhtisid (Coster & Gleeve, 2008; Sandseter, 2010; Sandseter & Kennair, 2011; Stephenson, 2003). Riskantsed mängukogemused võimaldavad lastel tegeleda sügava ja paeluva mänguga, mis võimaldab arendada ellujäämisoskusi ja alistada oma hirmud (Hughes, 2006). Lisaks loovad riskantsed mänguolukorrad tõenäoliselt tingimused, et lapsed saaksid kujundada riskimängukogemuste alusel enesekontrolli (Coster & Gleeve, 2008). Firma PlayScotland välja töötatud kohalike mänguvõimaluste hindamise ja parendamise tööriistakomplektis on rõhutatud, et pakkudes lastele riskantseid mänguvõimalusi, õpivad lapsed ise riski tunnetama ja hindama ning oma võimeid proovile panema ja neid laiendama (Cole-Hamilton & Crawford, 2011). Tim Gill (2007) väidab antud teemal sõna võttes, et laste kokkupuutel riskidega kogu arenguperioodi vältel on kolm peamist argumenti:

1 – Teatud tüüpi riskide kogemine aitab lastel õppida neid riske juhtima. Sellised argumendid toetavad algatusi, mis õpetavad lastele praktilisi oskusi, mis omakorda aitavad neil riskidega toime tulla, näiteks ujumine või liiklusohutuse oskused;

2 – Paljudele lastele meeldib riskida ja nad otsivad riskantseid olukordi. See argument toetab mitmeid algatusi nagu näiteks rulaparkide ja muude „ekstreemspordirajatiste“ ehitamine, väites, et eelistatav on spetsiaalne keskkond, et mitte sundida lapsi otsima riske tänavatel ja muudes avalikes kohtades, kus riske on raskem kontrollida.

3 – Lapsepõlves teatud riskiteguriga kogetud tegevused võivad anda lastele muid eeliseid, näiteks riskijuhtimis strateegiate väljatöötamine ja võime teha hilisemas elus õigeid otsuseid, mis on seotud ainete kasutamise, isiklike suhete ja seksuaalse käitumisega. Riskidega tegeledes ja keerulistest olukordadest välja tulles muutuvad lapsed seiklushimulisemaks, vastupidavamaks, enesekindlamaks, ettevõtlikumaks ja on eluga rahul.

Siiski on lapsepõlve mõiste ajas muutunud ning põlvkondade vahetumisega on saanud vabalt õues mängimisest piiratud ja istuv siseruumides mängimise kõlbeline loomulaad (Clements, 2004; Francis & Lorenzo, 2006; Ginsburg, 2007; Kemple, Oh, Kenney), & Smith-Bonahue, 2016). Samaaegselt on väga piiratud laste iseseisev liikumine, mis tähendab lapsevanemate vastutust ja laste piiratud liikumisvõimalusi kohalikus kogukonnas, nende kooliteekonnal ja muudes olulistest kohtades (Brussoni jt, 2012; Lester & Maudsley, 2006; Shaw jt., 2015). Selline avaliku ruumi kasutamise piiramine laste iseseisvaks liikumiseks on eriti levinud Ameerika Ühendriikides (Alparone & Pacilli, 2012) ning Lõuna-Euroopa riikides, näiteks Portugalis ja Itaalias (Cordovil, Lopes, & Neto, 2015; Marzi & Reimers, 2018). Samuti peetakse ohtlikuks eeslinnades õues mängimist, mis takistab lastel vabalt väljas mängimast (Francis & Lorenzo, 2006), sundides nad rohkem aega veetma siseruumides, näiteks kodus, päevahoius ja koolis (Kernan, 2010). Üleliia kaitsvas ühiskonnas on omaks võetud suurenenud tähelepanu turvalisusele ja laste elus igasuguste riskide välistamine, mille aluseks on valed uskumused, väärarusaamad ja moraalsed hinnangud laste turvalisuse ja vanemate kasvatusemeetodite kohta (Thomas, Stanford ja Sarnecka, 2016). Mure „võõraste ohu“ ees (st. hirm, et võõrad inimesed võivad lapsi röövida), hirm õnnetuste ja vigastuste tõttu kohtusse kaevatud saada ning kindlustussektori surve vigastuste vältimiseks (Brussoni jt, 2012; Gleeve, 2008; Lester & Maudsley, 2006; Sandseter & Sando, 2016; Skår, Wold, Gundersen ja O'Brien, 2016) tugevdavad veelgi vaatnurka 21. sajandi superturvalisele lapsepõlvele. Osa ohutusele keskendumisest on seotud ka olukorraga liikluses ja kartusega, et autod võivad lapsi vigastada (Gielen jt, 2004; Gray, 2011; Jelleyman, McPhee, Brussoni, Bundy ja Duncan, 2019; Witten, Kearns, Carroll, Asiasiga ja

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

Tava'e, 2013), mille tõttu piiratakse laste juurdepääsu kodutänavatele, mis omakorda vähendab samuti vaba mängu võimalusi õues (Tranter, 2015). Lisaks on kasvav mure kognitiivsete oskuste pärast ja traditsiooniline vaade õppeprotsessidele, milles mänguväliseid strateegiaid kasutatakse õppimise ja arendamise vahendina (Frost, 2006), lühenenud laste õues mängimise aeg, isegi koolieelsetes lasteasutustes. Koolieelsetes lasteasutustes on populaarseks saanud meetodikad, mis kasutavad skriptitud õpet, arvutipõhist õppimist ja standardiseeritud hindamist (Almon, 2003) ning samal ajal ei hinnata õues saadud kogemuste potentsiaali õigesti. Uuringud näitavad, et lastealaste füüsilist aktiivsust iseloomustatakse kogu lasteaias veedetud päeva jooksul istuvana (W. H. Brown jt, 2009). Lisaks sellele veedavad paljud lapsed kodus liiga palju aega ekraanide ees (televisoor, videomängud ja arvutid) ning laste vaba mäng teiste lastega on järsult vähenenud (Gray, 2011). Tänapäeval läbiviidud uuringud näitavad, et mängimine looduskeskkonnas ei toimu enam sama sageli ega ole sama oluline ning laste ümbruskonna uurimine ja looduses liikumine asendatakse täiskasvanute juhitud ja organiseeritud tegevustega (Gray, 2011; Skår & Krogh, 2009). Mõnede Skandinaavia piirkondade noorte spetsialistide seas on viimasel ajal taastunud õues mängimise pakkumine ning kasvav huvi metsakoolide ja välikoolide vastu (Frost, 2012; Tovey, 2007). Siiski ei ole need positiivsed kogemused laialt levinud. Sandseter ja Sando (2016) rõhutavad, et Norra alushariduse ja lastehoiuga tegelevad spetsialistid hindavad riskantset mängu positiivselt, võrreldes teiste lääneriikide spetsialistidega.

Kokkuvõttes võib öelda, et tänapäeval esineb laste ja noorte elus, eriti majanduslikult arenenud ühiskondades, rida piiranguid, mis pidurdavad nende motoorset, sotsiaalset ja kognitiivset arengut, nagu on välja toonud Neto ja Lopes (2017), nimelt:

- Ekraanikultuuri pealetung, mis eeldab lastelt peamiselt istuvat eluviisi;
- „Tänavamängude kultuuri“ järkjärguline kadumine, mille põhjuseks on muuhulgas laste alade muutumine, mida mõjutavad näiteks liiklustiheduse suurenemine ja linnastumise ilmingud;
- Suurenenud ebakindlustunne, mis sunnib perekondi muutma laste kasvatuses kehtivaid vabadust andvaid standardeid, võttes sageli piirava ja liiga kaitsva positsiooni;
- Koolielu kasvanud formaalsus, korraldatud õppekavaga tegevuste ja vähem vaba mänguga (nt vähe vaba aega);
- Institutsionaliseeritud tegevuste ja mängude (spordi-, kunsti- ja usutegevus) kasv, mis toimivad sageli „paralleelkoolidena“ ja kus mõnel lapsel on tagedam graafik, kui paljudel täiskasvanutel;
- Iseseisva liikumisvõimaluse vähenemine, mis on viimastel aastatel toonud kaasa laste iseseisvuse olulise vähenemise linnaruumis.

Mängimisvaeguse, eriti õues mängimise, ja tänapäevast lapsepõlve iseloomustava kehalise aktiivsuse puudumise vastu võitlemiseks on teadlased, lastearstid, mängupropageerijad ja teised üle maailma levinud organisatsioonid välja töötanud riiklikud ja rahvusvahelised juhised ja soovitused. Rahvusvaheline Mänguassotsiatsioon (IPA) rõhutab selgelt lapse õiguste konventsiooni artikli 31° täitmise olulisust ja tähendust. Sel moel pole mängu, rekreatsiooni, puhke, vaba aja veetmise ning kultuuri- ja kunstielu osalemise õigus mitte ainult iga lapse põhiõigus vaid ka oluliste ühiskondlike eeliste edendaja (UNICEF, 2014). Lõplik seisukoht aktiivse õues mängimise kohta on selline, et juurdepääs aktiivsele mängule looduses ja õues – koos sellega kaasnevate riskidega – on lapse tervislikuks arenguks hädavajalik ning soovitatakse tagada lastele iseseisvalt mängimise võimalused õues igas keskkonnas (kodu, kool, lastehoid, kogukond ja loodus) ning neid tuleks suurendada (Tremblay jt, 2015). Värske süstemaatiline ülevaade rõhutab ka laste riskantsete õues mängimise võimaluste toetamise tähtsust laste tervise ja aktiivse eluviisi edendamise vahendina (Brussoni jt, 2015). Tõdemus, et aktiivselt õues mängimisel on laste arenguks mitmeid eeliseid, on aluseks erinevatele algatustele, mille eesmärk on vaba ja spontaanset mängu edendamine (nt. ParticipACTION, 2015; Tremblay jt, 2015). Kehalise aktiivsuse juhiste kohaselt peaksid 3–4-aastased

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

lapsed olema iga päev vähemalt kolm tundi füüsiliselt aktiivsed ja aeg peaks olema jaotatud terve päeva peale (WHO, 2019).

Üsna hiljuti rõhutas Ameerika Pediaatria Akadeemia vajadust teenusepakkujate järele, kes räägiks id lapsevanematele mängu eelistest ja julgustaksid neid ka oma lastele vaba mängimise võimalusi pakkuma, eriti õues (Yogman, Garner, Hutchinson, Hirsh-Pasek, & Golinkoff, 2018).

Arvestades praegust olukorda ja ülalnimetatud probleeme ning takistusi laste õues mängimisel, on oluline viia läbi algatusi ja projekte, mis hõlmavad nii teaduslikke kui ka eri valdkondade sekkumisi kultuuridevahelises perspektiivis. Projekt „Moving and learning outside“ seadis eesmärgiks selle tühimiku täitmise. Esimene samm oli võimaldada projekti partneritel analüüsida igas koolieelses lasteasutuses õues mängimise võimalusi ja põhimõtteid (esialgne hinnang). Teine samm oli õpetajate koolituse ressurside paketi (väljund 1) koostamine, mis pakuks õpetajatele ja laste eest hoolitsejatele teadmisi ja oskusi, rakendamaks harjutuste komplekti, mis suurendaks laste kehalist aktiivsust ja õues mängimist. Kolmas samm oli kavandada 12 tegevuse komplekt (õpetajate ja laste eest hoolitsejate didaktiliste-pedagoogiliste ressurside pakett), mis põhineb esialgsetel hinnangutel, edendamaks laste füüsilist, motoorset, sotsiaalset, emotsionaalset ja kognitiivset arengut õues (väljund 2). Lõpuks ja tulenevalt kolmest eelmisest etapist, tutvustatakse koolieelsete laste haridusalaste õuesõppe suuniste ja soovitude komplekti (väljund 3), mis tehakse veebis kättesaadavaks teadlastele, õpetajatele, praktikutele, mänguasjade propageerijatele, organisatsioonidele, omavalitsustele, poliitikakujundajatele ja muudele asjaomastele sihtrühmadele, kes on huvitatud laste õues mängimise edendamisest hariduskeskkonnas.

3. Õuesõppe juhised ja soovitused alushariduseks

Projekti peamised järeldused

Esialgsete järelduste osas, mis puudutab arusaamu laste õue ala kasutamise kohta mängimiseks ja õppimiseks, leiti, et:

- Lapsevanemad mängisid tänavatel, kodus ja koolis (üle 50% iga päev), samas kui lapsed mängivad enamasti kodus ja koolis (üle 50% iga päev);
- Mängimisalade osas olid riikide vahel ka erinevused: nimelt mängiti Norras sagedamini metsikus looduses / metsas ja koduümbruse tänavatel ning Eestis harvem kohalikes parkides;
- Iseseisvaks liikumiseks annavad lapsevanemad lapsele Põhja-Euroopas loa varem kui Lõuna-Euroopas;
- Lapsevanemad Kreekast ja Portugalist tuvastasid õues mängimise puhul rohkem takistusi kui teistest riikidest lapsevanemad;
- Kreekas ja Portugalis muretsetakse rohkem meediahoiatuste ja võõrastest inimestest tulenevate ohtude pärast ning Kreekas mainitakse sageli mängukohtade puudumist ja kehvasid mänguvõimalusi;
- Kõikide riikide lapsevanemad, välja arvatud Norra, leidsid, et ühiskond on vähem turvaline kui siis, kui nemad olid lapsed, ja see on takistuseks lasta lastel õues mängida;
- Enamik lapsevanemaid ja õpetajaid / laste eest hoolitsejaid usub, et õues mängides muutuvad lapsed tervislikumaks; samuti usuvad õpetajad / laste eest hoolitsejad, et loovus on õues mängimise puhul veel üks eelis;
- Kõige olulisemad vahendid, mida lapsevanemad õues mängimise puhul nimetasid, olid looduslikud detailid, ronimiselemendid ja tasased pinnad. Väärtustatakse ka liiva ja liumägesid, tasakaaluvahendeid ja pöörlevaid vahendeid. Õpetajad / laste eest hoolitsejad hindasid samuti kõiki neid elemente kõrgelt, kuid rõhutasid ka vett, vahendeid, millelt saab

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

- alla hüpata, peidukohti, istumis- ja kogunemiskohti, kohti karmideks liikumismängudeks ning haaratavaid / üksikuid esemeid;
- Ohtlike tööriistade kasutamist täiskasvanute juhendamisel väärtustasid enamasti õpetajad / laste eest hoolitsejad Norrast ja Eestist;
  - Norra õpetajad / laste eest hoolitsejad ei maininud mingeid takistusi. Kreeka õpetajate / laste eest hoolitsete arvates esines rohkem takistusi (isegi ilmastikuolud);
  - Portugali ja Kreeka koolieelsete lasteasutuste õpetajad / laste eest hoolitsejad nimetavad sageli laste mängimisvõimalust takistavate teguritena kehvasid mänguväljakuid ja -rajatisi. Norra koolieelsete lasteasutuste õpetajad / laste eest hoolitsejad ei tuvastanud mingeid takistusi;
  - Enamik õpetajaid / laste eest hoolitsete väidab, et õues mängimise kohta pole konkreetset koolipoliitikat. Kreekas ja Portugalis mainisid kõik õpetajad / laste eest hoolitsejad, et sellist poliitikat ei eksisteeri;
  - Portugali ja Kreeka lastel polnud eririetust, et halbades ilmastikutingimustes õues mängida;
  - Õpetajate / laste eest hoolitsete isiklikud veendumused ja lasteasutuse tingimused mõjutasid kõige rohkem otsust lasta lastel õues mängida;
  - Mängualade võrdlemine, fotode vaatamine ja koolieelsete lasteasutuste külastused näitasid, et mänguväljakute vahel on erinevusi nii materiaalsete eripärade kui ka reeglite osas, mida lastel tuleb õueruumide kasutamisel järgida.
  - Norra, Eesti, Horvaatia ja Portugali koolieelsetes lasteasutustes valitseb sarnane trend õue ala vahendite mitmekesisuse osas (fikseeritud ja teisaldatavad komponendid), mis on lastele mängimiseks saadaval. Kuid täiskasvanute luba tegeleda lastel paindliku, ettearvamatu ja laste enda juhitud mänguga oli Norra koolieelsetes lasteasutustes laiem, kuna see võimaldas lastel tegeleda riskantse mänguga. Kreeka koolieelsetes lasteasutustes piirasid vaba mängu õues väga palju keskkonnaressursid, nimelt liikuvate komponentide ja looduslike vahendite puudumine, mis olid seotud kehtivate reeglite ja normidega õues mängimise kohta, mis omakorda kitsendavad lapse enda juhitud mängu;
  - Laste joonistused ja intervjuud näitasid, et laste suhtumine mängu on väga subjektiivne, sõltudes nende huvidest ja eelistustest, aga ka konkreetsete vahendite olemasolust, mis võimaldavad neil teatud viisidel mängida. Seetõttu olid mängude tüübid mitmekesised, ehkki kehaliselt aktiivne mäng oli enamiku laste jaoks väga väljendusriikas. Mis puudutab vahendeid, mida lapsed ise mänguväljakule lisaksid, siis näitavad meie tulemused, et lapsed suhtuvad oma praegustesse mänguväljakutesse kriitiliselt ja sooviksid mänguvahenditesse tuua uudsust, riski, lahtisi osi ja liikuvaid mänguasju. Mis puudutab kõige põnevamaid mängukohti, siis üldiselt leiti, et lapsed viitavad kohtadele, kus nad saavad harrastada riskantseid mängu ja kus on võimalik mängida lahtiste detailidega.

Et edendada laste õues mängimist ja õues õppimist koolieelses lasteasutuses ja muudel haridusaladel oli projekti väljundite osas võimalik luua järgmised töövahendid:

- Koolituskava koolieelsetes lasteasutustes või alushariduskeskuses töötavatele õpetajatele / laste eest hoolitsetele, mis annab neile õiguse tunnistada õues mängimise olulisust laste arengule, tervisele ja heaolule; ning edendada aktiivset õues mängimist, füüsilist tegevust ja aktiivset osalemist lastega töös.
- 12 tegevusest koosnev komplekt, mida rakendatakse koos haridusasutuse kogukonnaga ja mis võimaldab lastel veeta rohkem aega õues vabalt mängides ja tegelda täiskasvanute juhendatud tegevustega, mis arendavad laste motoorseid, sotsiaalseid, emotsionaalseid ja kognitiivseid oskusi. Lisaks võimaldavad mõned tegevused töötajatel teha koolieelsete

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

lasteasutuste mänguväljakutel odavaid ajutisi või püsivamaid materiaalseid muudatusi, rikastades mängukeskkonda ja parandades mängu kvaliteeti. Nende tegevuste mõju Horvaatia, Eesti, Kreeka ja Portugali osalevates koolieelsetes lasteasutustes oli väga positiivne, kuna tegevusi hinnati „väga oluliseks“ või „oluliseks“, kuna need olid kasulikud lapse arengu erinevates valdkondades ning ka seetõttu, et kõik õpetajad / laste eest hoolitsejad kavatsevad neid tegevusi tulevikus jätkata.

Soovitused ja juhised

Selleks, et suurendada laste võimalusi õues mängimiseks ja õppimiseks koolieelsetes lasteasutustes või alushariduskeskuses on projekti „Liikumine ja õppimine õues“ põhjal oluline tegutseda kolmes peamises valdkonnas:

Parandada teadmisi õues mängimise ja õppimise kohta

- Hoidke ennast kursis tõenduspõhise teabega õues mängimise eeliste kohta.
- Olge teadlik meedia hoiatavatest uudistest, mis tekitavad lapseas hirmu- ja riskikartuse kultuuri.
- Ärge unustage oma lapsepõlvemälestusi ja õues mängimisega kaasnevat rõõmu.
- Vaadake õues mängivaid lapsi ja proovige mitte sekkuda.
- Tehke õues mängivatest lastest pilte või filmige neid ja saatke need lapsevanematele.
- Kutsuge perekondi oma lasteasutusse lastega koos õueüritustele.
- Pidage meeles, et mäng on tavaliselt räpane, lärmakas, pöörane ... kuid pakub palju rõõmu!
- Usaldage lapsi, nad on palju võimekamad, kui võite arvata!

Tagage õues mängimise ja õppimise eeldused

- Vaadake, et teil oleks igal aastaajal õues mängimiseks sobiv riietus (nii lastele kui ka täiskasvanutele).
- Leidke oma asutuses sobiv ruum õueriiete hoidmiseks ja vajadusel kuivatamiseks.
- Siseruumide ja õue ala vahel peab olema nn. üleminekuala, mis hõlbustab riietumist ja lahti riietumist.
- Julgustage oma asutuse töötajaid, et nad võimaldaksid lastel õues mängida.
- Kui lapsed mängivad õues, rakendage sõbralikku järelevalvet.
- Mõelge mänguväljakule kui mängukohale, aga ka õppimise jaoks üliolulisele paigale (kaasake oma õue ala klassi- ehk õpiruumi osana).

Kujundage mängukeskkonnad õues mängimiseks ja õppimiseks

- Veenduge, et mänguväljakul on võimalik mängida mitmesuguseid mängu, mänguväljaku looduslike omaduste ja fikseeritud vahendite vahel valitseb hea tasakaal ning mänguväljak on ette valmistatud mängimiseks erinevatel aastaegadel.
- Tutvustage lastele mänguväljaku uudseid elemente, näiteks lahtisi vahendeid ja muid liikuvaid komponente, et mäng oleks huvitav ja uudne.
- Kaasake perekonnad lahtiste vahendite, näiteks looduslike ja taaskasutatavate materjalide kogumisse, mida lapsed saavad kasutada õues mängimiseks.
- Algatege koos lastega projekte leidmaks uusi alasid ja võimalusi mänguväljakul mängimiseks.
- Leidke võimalusi, kuidas õpetada lastele täiskasvanute juhendamisel ohtlike tööriistadega ümberkäimist.
- Avastage oma koolieelse lasteasutuse ümbruskonda.

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

- Viige lapsi regulaarselt looduslikesse kohtadesse, näiteks metsa, laande, randa ning võimaldage neil nii vaba mängu kui ka pakkuge täiskasvanute juhendatud tegevusi.
- Valmistage õueruum ette erinevateks tegevusteks, mis tavaliselt toimuvad siseruumides, näiteks söömine, mängimine, lugemine ... kaasake sellesse protsessi ka lapsed.
- Kaasake lapsed mänguväljakul valitsevate tingimuste hindamise ja kuulake nende soove ala parendamiseks.

4. Viited

- Almon, J. (2003). The vital role of play in early childhood education. In S. Olfman (Ed.), *All work and no play: How educational reforms are harming our preschoolers* (pp. 17-42). Westport (CT): Praeger.
- Alparone, F. R., & Pacilli, M. G. (2012). On children's independent mobility: the interplay of demographic, environmental, and psychosocial factors. *Children's Geographies*, 10(1), 109-122.
- Brown, W. H., Pfeiffer, K. A., McIver, K. L., Dowda, M., Addy, C. L., & Pate, R. R. (2009). Social and environmental factors associated with preschoolers' nonsedentary physical activity. *Child Dev*, 80(1), 45-58. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01245.x
- Brussoni, M., Gibbons, R., Gray, C., Ishikawa, T., Sandseter, E. B., Bienenstock, A., Tremblay, M. S. (2015). What is the Relationship between Risky Outdoor Play and Health in Children? A Systematic Review. *Int J Environ Res Public Health*, 12(6), 6423-6454. doi:10.3390/ijerph120606423
- Brussoni, M., Olsen, L. L., Pike, I., & Sleet, D. A. (2012). Risky Play and Children's Safety: Balancing Priorities for Optimal Child Development. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 9(9), 3134-3148.
-

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükk kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

- Burriss, K., & Burriss, L. (2011). Outdoor play and learning: Policy and practice. *International Journal of Education Policy & Leadership*, 6(8), 1-12.
- Cheng, M.-F., & Johnson, J. E. (2010). Research on Children's Play: Analysis of Developmental and Early Education Journals from 2005 to 2007. *Early Childhood Education Journal*, 37(4), 249-259. doi:10.1007/s10643-009-0347-7
- Clements, R. (2004). An investigation of the status of outdoor play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1), 68-80.
- Cole-Hamilton, I., & Crawford, J. (2011). *Getting it Right for Play: A toolkit to assess and improve local play opportunities*. Retrieved from <http://www.playscotland.org/wp-content/uploads/assets/Toolkit.pdf>
- Cordovil, R., Lopes, F., & Neto, C. (2015). Children's (in)dependent mobility in Portugal. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 18, 299-303. doi:http://doi.org/10.1016/j.jsams.2014.04.013
- Coster, D., & Gleeve, J. (2008). *Give us a go! Children and young people's views on play and risk-taking*. *Playday*. Retrieved from www.playday.org.uk
- Fjørtoft, I. (2004). Landscape as playscape: The effects of natural environments on children's play and motor development. *Children Youth and Environments*, 14(2), 21-44.
- Francis, M., & Lorenzo, R. (2006). Children and city design: proactive process and the 'renewal' of childhood. In C. Spencer & M. Blades (Eds.), *Children and their environments* (pp. 217-237). Cambridge: Cambridge University Press.
- Freeman, C. (1995). The changing nature of children's environmental experience: The shrinking realm of outdoor play. *International Journal of Environmental Education and Information*, 14(3), 259-280.
- Frost, J. L. (2006). *The dissolution of children's outdoor play: Causes and consequences*. Paper presented at the The Value of Play: A forum on risk, recreation and children's health, Washington, DC. http://cgood.org/assets/attachments/Frost_-_Common_Good_-_FINAL.pdf
- Frost, J. L. (2012). *A history of children's play and play environments : toward a contemporary child-saving movement*. In. Retrieved from <http://www.credoreference.com/book/routcpe>
- Gielen, A. C., Defrancesco, S., Bishai, D., Mahoney, P., Ho, S., & Guyer, B. (2004). Child pedestrians: the role of parental beliefs and practices in promoting safe walking in urban neighborhoods. *Journal of urban health : bulletin of the New York Academy of Medicine*, 81(4), 545-555. doi:10.1093/jurban/jth139
- Gill, T. (2007). *No fear : growing up in a risk averse society*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.
- Gill, T. (2014). *The play return: A review of the wider impact of play initiatives*. London: Children's Play Policy Forum.
- Ginsburg, K. R., & The Committee on Communications & The Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (2007). The importance of play in maintaining healthy child development and parent-child bonds. *Pediatrics*, 119, 182-191.
- Gleeve, J. (2008). *Risky play. A literature review*. Retrieved from
- Gleeve, J., & Cole-Hamilton, I. (2012). *A world without play: A literature review*. London: Play England.
- Gray, P. (2011). The decline of play and the rise of psychopathology in children and adolescents. *American Journal of Play*, 3(4), 443-463.
- Jelleyman, C., McPhee, J., Brussoni, M., Bundy, A., & Duncan, S. (2019). A Cross-Sectional Description of Parental Perceptions and Practices Related to Risky Play and Independent Mobility in Children: The New Zealand State of Play Survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(2), 262.

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

- Kemple, K. M., Oh, J., Kenney, E., & Smith-Bonahue, T. (2016). The Power of Outdoor Play and Play in Natural Environments. *Childhood Education, 92*(6), 446-454. doi:10.1080/00094056.2016.1251793
- Kernan, M. (2010). Space and place as a source of belonging and participation in urban environments: considering the role of early childhood education and care settings. *European Early Childhood Education Research Journal, 18*(2), 199-213. doi:10.1080/13502931003784420
- Lester, S., & Maudsley, M. (2006). *Play, naturally. A review of children's natural play*. Retrieved from London: The Children's Play Council:
- Lester, S., & Russell, W. (2014). Turning the World Upside Down: Playing as the Deliberate Creation of Uncertainty. *Children (Basel, Switzerland), 1*(2), 241-260. doi:10.3390/children1020241
- Lopes, F., & Neto, C. (2014). A criança e a cidade: a importância da (re)conciliação com a autonomia. Cruz Quebrada: Faculdade de Motricidade Humana. In R. Cordovil & J. Barreiros (Eds.), *Desenvolvimento Motor na Infância* (pp. 265-292). Cruz Quebrada: Edições FMH.
- Marzi, I., & Reimers, A. K. (2018). Children's Independent Mobility: Current Knowledge, Future Directions, and Public Health Implications. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 15*(11). doi:http://doi.org/10.3390/ijerph15112441
- Moss, S. (2012). *Natural childhood*. Rotherham: National Trust.
- Neto, C., & Lopes, F. (2017). *Brincar em Cascais*. Cascais: Câmara Municipal de Cascais.
- ParticipACTION. (2015). *ParticipACTION. The Biggest Risk is Keeping Kids Indoors. The 2015 ParticipACTION Report Card on Physical Activity for Children and Youth*. Retrieved from Toronto:
- Sandseter, E. B. H. (2007). Categorising risky play-how can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal, 15*(2), 237-252. doi:10.1080/13502930701321733
- Sandseter, E. B. H. (2009). Affordances for Risky Play in Preschool: The Importance of Features in the Play Environment. *Early Childhood Education Journal, 36*(5), 439-446. doi:10.1007/s10643-009-0307-2
- Sandseter, E. B. H. (2010). 'it tickles in my tummy!': understanding children's risk-taking in play through reversal theory. *8*(1), 67-88. doi:10.1177/1476718x09345393
- Sandseter, E. B. H., & Kennair, L. E. O. (2011). Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anti-Phobic Effects of Thrilling Experiences. *9*(2), 147470491100900212. doi:10.1177/147470491100900212
- Sandseter, E. B. H., & Sando, O. J. (2016). "We Don't Allow Children to Climb Trees" How a Focus on Safety Affects Norwegian Children's Play in Early-Childhood Education and Care Settings. *American Journal of Play, 8*(2), 178-200.
- Shaw, B., Bicket, M., Elliott, B., Fagan-Watson, B., Mocca, E., & Hillman, M. (2015). *Children's independent mobility. An International Comparison and Recommendations for Action*. London.
- Skår, M., & Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies, 7*(3), 339-354. doi:10.1080/14733280903024506
- Skår, M., Wold, L. C., Gundersen, V., & O'Brien, L. (2016). Why do children not play in nearby nature? Results from a Norwegian survey. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning, 16*(3), 239-255. doi:10.1080/14729679.2016.1140587
- Stephenson, A. (2003). Physical Risk-taking: Dangerous or endangered? *Early Years, 23*(1), 35-43. doi:10.1080/0957514032000045573
-

Käesolevat projekti on rahastatud Euroopa Komisjoni toel. Käesolev trükis kajastab ainult autori seisukohti ja Komisjon ei vastuta selles sisalduva teabe võimaliku kasutamise eest.

- Thomas, A. J., Stanford, P. K., & Sarnecka, B. W. (2016). No Child Left Alone: Moral Judgments about Parents Affect Estimates of Risk to Children *Collabra*, 2(1). doi:<http://doi.org/10.1525/collabra.33>
- Tovey, H. (2007). *Playing outdoors spaces and places, risk and challenge*. Maidenhead: Open University Press.
- Tranter, P. (2015). Children's Play in their Local Neighborhoods: Rediscovering the Value of Residential Streets. In E. B., H. J., & S. T. (Eds.), *Play, Recreation, Health and Well Being* (Vol. 9, pp. 1-26). Singapore: Springer.
- Tremblay, M. S., Gray, C., Babcock, S., Barnes, J., Bradstreet, C. C., Carr, D., Brussoni, M. (2015). Position Statement on Active Outdoor Play. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6475-6505. doi:10.3390/ijerph120606475
- UNICEF. (2014). *General Comments of the Committee on the Rights of the Child: A Compendium for child rights advocates, scholars and policy makers*. Retrieved from https://www.unicef.org/southafrica/SAF_resources_crcgeneralcomments.pdf
- Veiga, G., Neto, C., & Rieffe, C. (2016). Preschoolers' free play - connections with emotional and social functioning. *International Journal of Emotional Education*, 8(1), 48-62.
- WHO. (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/9789241599979_eng.pdf;jsessionid=F2B62A04587135D4F7745BF129B3E644?sequence=1
- WHO. (2019). *WHO guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age*. Geneva: World Health Organization.
- Witten, K., Kearns, R., Carroll, P., Asiasiga, L., & Tava'e, N. (2013). New Zealand parents' understandings of the intergenerational decline in children's independent outdoor play and active travel. *Children's Geographies*, 11(2), 215-229. doi:10.1080/14733285.2013.779839
- Yogman, M., Garner, A., Hutchinson, J., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2018). The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children. *Pediatrics*, 142(3). doi:10.1542/peds.2018-2058
-